

EMMA PUIKKONEN EUROOPPALAISET UNET

WSOY

Emma Puikkonen
EUROOPPALAISET
UNET

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

© EMMA PUIKKONEN JA WSOY 2016

ISBN 978-951-0-41579-5

PAINETTU EU:SSA

*We dream to give ourselves hope.
To stop dreaming – well, that's like saying
you can never change your fate.*

– AMY TAN, *THE HUNDRED SECRET SENSES*

3 400 kiharrinta, 17 000 telakkatyöntekijää
Aachen–Zarazoga, etäisyys Gdanskiin
noin 930–2000 kilometriä

1980

TELAKKA ON KUIN suunsa sulkenut jättiläinen.

Lakkoilevat työntekijät ovat sisäpuolella, johtaja on määrännyt portit kiinni ja miehet eristettäväksi. Jos nostaa katseensa, voi nähdä piikkilangan kulkevan muurin päällä, se on kuin orjantappurakruunu joka kiemurtelee jättiläisen otsalla.

Muurin ulkopuolella joukko miehiä etsii väylää, kuuluu huutoja, juoksuaskelia, haetaan keppejä, tikkaita, mitä tahansa. Ryhmä vaihtaa suuntaa kuin lintuparvi, tuonne, ei vaan tuonne, lopulta joku ottaa johdon ja päättää: Tulkaa tähän. Auttakaa tästä.

Kaupungilla naiset ja miehet ovat alkaneet kokoontua kadunkulmiin ja aukioille, ilmassa on jotain, radioiden, paistetun kalan ja keittiöverhojen äärestä ihmiset ovat astuneet ulos, siristäneet silmiään auringossa ja suunnanneet kohti lähintä seisoskelevaa väkijoukkoa. Huulet liikkuvat, vartalot nojautuvat kohti toisiaan, ihmiset haluavat tietää mikä on tämä liike joka on alkanut, kuin kaupunki ravistelisi itseään. Ilmassa on kum-

mallinen maku, rautaa tai sähköä. Mitä tapahtuu? Onko nyt aika?

Mies, jolla on tuuheat viikset ja kiehkura otsalla, tietää mitä tekee. Kädet ojentuvat kun hän kutsuu toisia luokseen ja selittää mitä aikoo. Mies, jonka nimi on Lech Walesa, asettaa kätensä vasten porttia, sen huojuvaa teräsäleikköä. Kaksi nuorukaista työntää hänet jaloista ylöspäin, aurinkoa vasten hänen siluettinsa on musta kun hän hilaa itseään kohti aidan harjaa. Nyt hän on saanut otteen, nyt heilauttaa jalan toiselle puolelle! Siinä hän on, nyt ponnistaa ja katoaa näkyvistä, hän hyppää alas liittyäkseen lakkoilevien työntekijöiden joukkoon. Kauempaa kaupungilta kuuluu huutoja, jotain tapahtuu, mitä. Ihmiset kokoontuvat telakan ulkopuolelle. Portit on suljettu ja puhelinlinjat katkaistu, paitsi telakan klinikalta, jossa sairaanhoitaja pyörittää raskasta numerolevyä uudestaan ja uudestaan ja soittaa joka puolelle Puolaa. Hän vaatii yhteistyötä, kertoo uutisia, kannustaa uusiin lakkoihin. Elettään hetkeä, joka jää historiaan, eletään yhtä niistä kummallisista väreilevistä tunteista, joiden aikana valitaan tie, tulevaisuudelle jokin umpihanki tai polunkatkelma. Puhelin soi uudestaan ja uudestaan. Juuri nyt kukaan ei tiedä mihin kaikki johtaa. Mitä tapahtuu? Onko nyt aika? Sähkö ja rauta maistuvat kielen päällä.

Samaan aikaan Saksan ja Belgian rajalla tullimies ei pidä kiirettä vaan sytyttää tupakan ja alkaa verkkaan selata papereita. Sataa, mies istuu kopissaan lämpimässä. Toma seisoo kopin ulkopuolella ja vaihtaa painoa jalalta toiselle. Mikä kesä tämäkin on. Tomalla on sandaalit jalassa,

kylmä vesi vihmoo varpasiin. Tullimies huutaa jotain kaverilleen, joka tulee tutkimaan. Lopulta mies sanoo:

– Tulli maksamatta. Tästä ei pääse.

Vitunvitunvittu. Mies työntää paperit tiskin yli, kop-paa kouraansa Rubikin kuution ja keskittyy väentelemään sitä. Kohauttaa välinpitämättömänä olkapäitään. Toma löytää taukopaikasta puhelinkioskin ja soittaa Stefanille.

– Täällä on kuulemma tulli maksamatta.

– Mä en nyt muista, mitä sulla oli?

– Pikkukamaa. Kelloradioita ja kihartimia.

Toma kuvittelee, miten Stefan keinauttaa itseään rullattavalla tuolillaan pöydän toiseen laitaan ja hamuaa papereita.

– Tilaa ja ilmoitti että kaikki on hoidettu.

– Tarkistitko?

– Mä? Sullahan ne paperit on.

– Vittu saksaks.

– Soita parin tunnin kuluttua uudestaan. Mä tutkin.

Toma nousee takaisin hyttiin ja käynnistää moottorin jotta tulisi lämmin. Hän kaivaa repusta villapaidan ja sukat, toisia kenkiä ei ole. Hän avaa Eddan, hänellä on projektina lukea kaikki eurooppalaiset kansalliseepokset läpi, jäljellä ovat enää Edda ja Kalevipoeg. Marinkan kaverit ovat opiskelijoita ja välillä puheista kuulee että rekkamies on niiden mielestä jotenkin tyhmä. Eivät ne sitä suoraan sano, hymyilevät maireasti kun hän puhuu, pitävät pieniä hiljaisuuksia joita Toma osaa lukea kuin Euroopan tiekarttaa. Kalevalan kahlattuaan Toma oli pannut niille luun kurkkuun, osallistunut keskusteluun viinilasin ääressä:

– Oletteko lukeneet Kalevalan? Se Louhi on vittumainen akka.

Hän oli taittanut leipää ja katsonut kuinka naamat levisivät, kukaan niistä ei ollut lukenut tavuakaan koko kirjasta.

– Komeeta runoa. Kai te sentään tiedätte sen kirjan?

Veto oli tehnyt niihin vaikutuksen, kotona Marinka oli kiehnännyt kainalossa ja haistellut että miten turvallisen tuntuinen hiki. Toma kääntää sivua ja kurottaa käden rep-puun. Eväät ovat loppu. Rekka jurruttaa, kirjassa pohjolan maailma saa alkunsa.

Toma soittaa illansuussa. Stefan huokaa.

– No niillä on joku hässäkkä nyt. Kukaan ei tiedä mitään, mutta ne lupas hoitaa.

– Venaanko mä sit vaan täällä? Menee viikonloppu seisomiseks jossain Ranskan keskellä-vitun-tyhjyyttä, mä en millään ehi takasin ennen ajokieltoja. Marinka saa slaagin.

– Mä soitan sille.

– Etkä soita.

– Säkö sit soitat?

Tomaa harmittaa, että Stefan soittaa Marinkalle, harmittaa olla itse jumissa täällä, monen sadan kilometrin päässä. Ei ole helppoa selittää, miksi aina on kotona myöhemmin kuin oli puhe, ei ole helppoa nousta unesta pehmeän naisen vierestä aamuyöllä ja lähteä ajamaan, ei ole helppoa kuulla, miten Ina alkaa huutaa vaikka hän kuinka hiljaa yrittää pukea ja Marinka nousee tyynnyttelemään. Shh-shhhh-sh-sh-shhhh, suhisee Marinka, ja rytmistä Ina muistaa missä on, kotona, nukkumassa, äidin kyljen lämmössä. Ina on

nyt kahdeksan kuukautta, työllä on isot pyöreät silmät ja omanlainen tapa naksauttaa kieltä kun on iloinen.

– No soita vaan. Sano että mä korvaan tän jotenkin.

Toma laskee luurin. Hän käy kiertämässä kärryn, ei yhtään viiltoa. Pienelektroniikka on hankalaa kuljetettavaa, helppoa varastaa ja arvokasta. Auto pitäisi saada yöksi parempaan paikkaan, toisaalta tulli odottaa tietoja tilaajalta ja kulkulupa saattaa tulla milloin hyvänsä. Toma ajaa ravintolaan kilometrin päähän rajasta.

Rakennus on saksalaista mökkityyliä, paljon puuta ja koristeleikkauksia. Tomaa ärsyttää työn laatu, joka paikassa näkyy vähän klaffia, isä tekisi paljon paremmin. Sylettää että viitsitään rakentaa näin huonosti, toisaalta, kukaan muu ei välitä. Toma ottaa ranskalaiset perunat ja vettä, muuhun ei ole varaa. Hän lukee syödessään. Pöydät täyttyvät, lopulta paikkoja ei ole missään, joku seisahtaa pöydän ääreen ja kysyy englanniksi:

– Voiko tähän istua?

Toma vilkaisee ylös. Nuori mies, ehkä kaksikymmentävuotias, vaaleat hapsottavat hiukset ja kivipestyt farkut. Reppu. Toma nyökkää. Mies istuu ja ojentaa kätensä.

– Johannes.

– Toma.

Toma kääntää katseensa kirjaan mutta mies ei luovuta.

– Olen Ruotsista. Läheltä Tukholmaa. On the road.

Toma nyökkää.

– Entä sinä?

– Duunissa. Ajan rekkaa, mutta tilaaja on sössinyt tullit.

- Mistäpäin?
- Münchenistä.
- En mä olis sua saksalaiseks uskonu.

Nuori mies on kopannut suolasirottimen käteensä, sirottaa siitä vähän kämmenelleen ja nuolaisee. Toma on hiljaa, pakottautuu sitten sanomaan:

– Tšekkoslovakiasta alunperin. Muutettiin vaimon ja sen äidin kanssa viime vuonna.

- Cool. Tulitteko salaa?

Toma nyökkää ja katsoo kirjan sivuja, sanoja jotka asetuvat tarinaksi vasta kun niihin oikein kunnolla keskittyy. Johannes on puhdas ja lempeä, juttelee keveästi. Hänestä on helppo pitää, hänen kätensä piirtelevät uneliaita kaaria puheen rytmiin ja kasvot tuntuvat avoimilta, Toma miettii voiko olla noin pelotonta miestä vai onko se väistämättä jollain tavalla rikki sisältä, murhaaja tai hullu. Välillä englantia on Tomalle liian nopeaa, hän pyytää miestä toistamaan. Kun Johannes kysyy kyytiä, Toma kohauttaa olkapäitään, kai se sopii. Hyttiin mahtuu tiivistämällä nukkumaan kaksi. Heti myönnettyä harmittaa, on vaikea sanoa ei kun toinen kysyy ja katsoo silmiin. Toma tietää että parin tunnin kulluttua mies alkaa ärsyttää. Hän pyörittää sätkän ja kysyy:

- Mihin asti?

Johannes heilauttaa päätään.

- Saa nähdä. Sinne minne hyvältä tuntuu.

Tomalla ei ole rahaa, joten Johanneksessa on puolensa, tämä saa ostaa ruokaa.

Kun he ajavat takaisin tulliin, vinkkaa sama tullimies kärryn sivuun. Puhelimet ovat olleet kuumina, nyt kaikki on

maksettu ja tiedot faksattu tulliin, matkaa saa jatkaa. Johannes näyttää passin rennoin elkein, näkee ettei hän koskaan ole joutunut jännittämään rajan ylitystä. Toma ottaa vastaan tarjotun tupakan. Johannes on hellyttävä ja optimistinen, Toma miettii johtuuko se siitä että mies on ruotsalainen vai vain tämän nuoruudesta. Kello on yksitoista, moottoritie lähes tyhjä. Johannes alkaa puhua, Toma nyökkäilee, mies puhuu matkustamisesta, rajojen ylittämisestä ja siitä, miten kummallista on olla ulkomailla, vaikka oikeasti sama maa jatkuu. Miten raja on kuin hallusinaatio. Toma ei jaksa väittää vastaan, hänen hommansa on ajaa, ja sitä paitsi hän voi käyttää Johanneksen sanoja nähdessään seuraavan kerran Marinkan opiskelijakavereita.

Liegen kohdalla Johannes kysyy:

- Entä sinä?
- Mitä minä?
- Mikä on sinun suurin pelkosi?

Toma ei muista Johanneksen puhuneen peloista. Ehkä hän oli lakannut kuuntelemasta, ehkä ruotsalaisen tasainen aksentti alkoi mennä toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos. Hän vastaa ensimmäisen mikä tulee mieleen:

- Lapsi. Lapsen puolesta.
- Mitä lapsen puolesta?

Toma tuijottaa jonkin aikaa tietä ja yrittää muodostaa lausetta. Hän ei ole ajatellut tätä koskaan pohjaan saakka, mikä pelottaa siinä että Ina on tässä maailmassa.

– Että kun se kasvaa niin asiat on niin kuin ne on. Että mikään ei muutu.

Johannes ei anna periksi vaikka Toma puhuu lyhyin lausein ja katsoo eteenpäin.

– Että mikään ei muutu?

– Että tästä mennään tulevaisuuteen samalla sapluunalla, ilman että kukaan ihan todella ehtii miettiä että mihin tämä johtaa. Yhdelle ihmiselle tai kaikille ihmisille. Ennen kaikkea että maailma on yhä tällanen paskaoja kun mun lapsi on aikuinen. Me on peritty tällanen paskaoja eikä sitä pystytty muuttamaan koska ne uomat on jo vittu sata vuotta vanhat.

Johannesta naurattaa.

– Paskaoja. Sä oot niin karu.

Toman ilme saa Johanneksen vihdoon vaikenemaan, ehkä tässä ei ollutkaan huumoria tai ilon kukkaa. Maisema humisee ohi, rekan jurrutus on tasaista ja tylsistytävää. Johannes hieroo leukaansa, sanoo sitten:

– Mä ajattelen ihan eri tavalla. Mä olen ihan hemmetti sinun, mä en tiedä mikä se sana on, vastakuvasi, mä toivon että kaikki pysyisi samana, juuri nyt on hyvä, mä voisin olla tien päällä koko loppuelämäni, jutella ihmisten kanssa, katsoa kasvoja ja kuunnella ajatuksia ja vaan tulla tästä kaikesta humalaan. Mä rakastan matkustamista ja sitä mitä elämä on juuri nyt.

Toma katsoo käsiään, jotka puristavat rattia, molemmat tasaisesti kymmentä vailla kaksi -asennossa. Johanneksen lauseet alkavat minä-minä-mä. Toma ajattelee Inaa, joka juuri nyt makaa isän tekemässä sängyssä ja nukkuu, kädet levällään niin kuin mikään ei voisi vahingoittaa. Inan ajattelemisesta tulee kurkkuun ja leukaan hauras olo, kuin jokin olisi särkymisvaarassa jos uskaltaa nielaista. Johannes piirtelee käsillään ilmaan ja jatkaa:

– Mä oon ajatellu että joku päivä on sellainen miksi sen itse tekee. Sitä tekee koko ajan valintoja. Sä esimerkiksi, sä luet täällä Eddaa. Miten saamarin hieno tapa viettää aikaa rekan kopissa. Sullahan on kokonainen maailma täällä, mitä jostain paskaojasta, sulla on kaiken maailman jumalat täällä. Ja sun elämäntapa, tässä sä vaan ajat ja ylität rajoja, niitä hallusinaatioita, kerta toisensa jälkeen, täällä ylhäällä kopissa on sellanen olo kuin täältä näkis kaiken tarkemmin. Naps, Saksan ja Belgian raja. Naps, Ranskan raja. Tuosta vaan.

Toma kohauttaa olkapäitään.

Kahdelta yöllä he pysähtyvät taukopaikalle kuselle ja nukkumaan. Hytissä on ahdasta, he päättävät nukkua päät eri suuntaan. Johannes ottaa paidan pois, vetää takin peitoksi ja toivottaa hyvää yötä. Toma laittaa pään tyynylle, Johannoksen puhtaus ja helmeilevä ruotsalaisuus alkavat säröillä, miehen jalat haisevat juustolle.

Mies nukahtaa heti ja alkaa vapautuneesti kuorsata. Toma katselee tämän liikkuvaa takkimyytystä eikä saa unta. Hän etsii asentoa jossa jalat eivät koskettaisi Johannoksen käsiin, kädet tämän jalkoihin. Oma hengitys tuntuu kankaalta, se ei kulje itsestään vaan on kuin olisi unohtanut oman rytmin, pitäisi laskea: 1-2-3-sisään, 1-2-3-ulos.

Toma ajattelee Johannesta. Miten kädet liittyvät olkapäihin, pää niskaan vaivattoman oloisesti, hengitys tuntuu kulkevan kuin jokin vitun tuuli. Toma nousee istumaan ja katsoo toista.

Tämän käsien iho on kuiva, ranteen ympärillä on lan-goista solmittu nyöri jonka värit ovat haalistuneet. Toma

kuvittelee tytön, joka on tehnyt nyörin ja solminut sen Johannesen ranteeseen, päähän tulee kuva siitä miten Johannes ja tyttö ovat suudelleet ennen lähtöä. Toma menee taas makuulle, yrittää puristaa silmänsä kiinni mutta perse tuntuu koko ajan osuvan toiseen.

Aamustondis on jänkimpi kuin yleensä. Johannes kääntyy-lee ja hyräilee kerätessään vaatteita ja hammasharjan, Toma teeskentelee nukkuvaa ja kääntää itsensä seinää vasten piiloon. Kun Johannes häviää hytistä etsimään suihkua, laskee Toma käden kullille, tarvitsee vetää vain muutaman kerran ja se riittää, mälli tulee housuihin. Hän könyää hytistä pidellen pyyhettä ympärillään, kaivaa muovikassin likaisille vaatteille ja lähtee parakkiin. Johannes tulee vastaan kiroillen, suihkua ei ole, vain pienet vessakopit. Toma pesyytyy lavuaarin ääressä, vesi on kylmää ja riipii ihon läpi.

Pesun jälkeen Toma etsii puhelinkopin. Hänellä on iso nahkainen kolikkokukkaro joka painaa ainakin puoli kiloa. Kukkaro helisee puhelinrahaa eri maista: senttejä, äyrejä, frangeja, pesetoja. Kello on kahdeksan, Marinka on vielä kotona. Toma kuuntelee toisen vähän rahisevaa ääntä ja Inan jokeltelua. Jostain syystä hän ei kerro liftarista, Johanneksesta.

– Soittiko Stefan? Että tilaaja sössi tullissa ja jouduin odottamaan. Menee myöhemmäksi, en pääse takaisin ennen viikonloppua.

Marinka on pahaenteisesti hiljaa. Se ei jaksaisi olla kahdestaan Inan kanssa, elämä kutistuu vaippojen ja soseen vaaleanruskeaksi puuroksi.

– Mä korvaan tän jotenkin. Viedään Ina äidille ja lähetetään ulos. Mennään tanssimaan. Marinka, Marinkainen. Tuon Espanjasta kengät. Tanssikengät.

– Eihän se sun vika oo.

– No mä en oo saanu muutakaan duunia. Sillä lailla se on mun vika.

– Lakkaisit ruoskimasta itteäs.

Marinka on väsynyt, Ina on herättänyt sen yöllä tunnin välein. Silti, tanssikengät himottavat sitä, vaikka Marinka ei sanallakaan sano, Toma kuulee miten tämä alkaa odottaa ja toivoa. Uudet kengät, joissa on korkoa. Molemmat tietävät, ettei niihin olisi varaa, ei nyt kun vuokra on rästissä, mutta täytyyhän silloin tällöin saada tanssia, saada pitää kenkiä joissa on punainen kiiltävä pinta. Tanssia ja pussailla, unohtaa vuokra, Marinkan äidin valitus kylmästä asunnosta ja Toman unet, joissa moottoritie jatkuu jatkumistaan, harmaana kaikennielevänä asfalttina.

Toma sulkee puhelimen ja katsoo ympärilleen, miettii hetken pitäisikö soittaa isälle. Isä on ollut sairaana, miten pahasti, sitä Toma ei osaa sanoa. Kotimaahan palaaminen on joka tapauksessa mahdotonta. Toma tunkee kolikkokukkaron taskuunsa. Päivä on harmaa ja matala, vaikka ollaan jo heinäkuun puolella. Rekkoja lähtee matkaan, ja alue alkaa tyhjentyä mutta vielä on saksalaisia, suomalaisia, tuolla joku hullu espanjalainen, joka huutaa kovaan ääneen. Toma käy kiertämässä kärryn ja huomaa viillon, pressu lepattaa tyhjän kohdan päällä. Monta laatikollista kelloradioita on kadonnut. Toma kiroaa, hakee jeesusteippiä ja korjaa viillon, yrittää laskea kadonneiden pakettien määrää. Tänne hän ei tulisi enää yöksi.

Johanneksella on oma pieni matkaradio, jota hän virittelee asemille. Rätinä, välillä uliseva ääni, välillä ranskan- tai saksankielistä puhetta. Toma kysyy:

- Osaatko sä ranskaa?
- Ei mua Ranskassa kukaan silmään vois pissiä.
- Mitä?
- Että vähän, tarpeeksi. Puolassa tapahtuu jotain.
- Mitä?
- Lihasta puhutaan, lihan hinnasta ja lakoista.
- Lakoista? Nekö siellä vielä lakkoilee?
- Miksei lakkoilis?

Toma katsoo Johannesta, toisen käsiä jotka näpelöivät radion nappuloita, miten tuolle selittäisi. Puolassa ihmiset ovat löytäneet toisensa. He ovat katsoneet toisiaan silmiin ja nähneet jotain, löytäneet ihmisii joihin voi luottaa niin paljon että ovat voineet sanoa ääneen: täällä tapahtuu kummia elleivät asiat muutu. Puolassa on joku, joka ei ole painanut päätään ja tuijottanut kengänkärkiä ilmiantajan pelossa, joku on sanonut ääneen mitä haluaa ja miksi. Aivan vittu käsittämätöntä ja upeaa, että ihmiset edes kärpäsenpaskan mittaisen hetken uskovat että voivat liikuttaa tulevaisuuttaan. Toma menee kateudesta rikki.

Johannes paukauttaa oman puolen ovensa kiinni ja asettaa radion ikkunaa vasten. Hytti on lämmennyt auringossa, hiki pisaroi ylähuulella ja jo nyt on jano. Toma käynnistää rekan, säikähtää kun Johannes ojentaa kätensä ja tarttuu häntä olkapäästä.

– Sä olet hiljainen mies, sanoo Johannes. Hiljainen ja mysteerinen.

Toma ei tiedä mitä tekisi, ravistaisiko ruumistaan kuin märkä koira jotta käsi irtoaisi olkapäältä. Ei noin voi vittu tehdä. Ei voi ottaa toisesta ihmisestä kiinni ja pitää, näin pitkään, ilman taka-ajatusta kiertämässä salamyhkäistä ympyrää. Lopulta Johannes siirtää kätensä, ryhtyy taas matkaradion kimppuun, hyräilee kieritellessään osoitinta taajuudelta toiselle. Toma käynnistää rekan.

Toma ajaa nopeammin kuin eilen, hänellä on kutina ihon alla. Jotain tuntuu tapahtuvan juuri nyt, tässä maailmassa, vaikka tapahtuminen on niin kaukana kuin Puolassa. Nopeusmittaria joutuu koko ajan katsomaan ettei se vahingossa mene yli. Piirturi raksuttaa. Johannes yrittää aloittaa keskustelua mutta Toma mutisee takaisin, hyvin ne siellä kotona voi, joo on hyvä sää, aika paljon tätä samaa reittiä. Mielessä koko ajan puolalaiset, ja lopulta Toma kysyy:

- Missä ne lakot oli?
 - Emmä tiedä, ne puhuu niin nopeasti etten saa selvää.
- Gdansk, ehkä. Varmaan Gdansk.
- Gdansk.

Johannes lehteilee Eddaa, lukee ääneen lauseen sieltä, toisen täältä, ääntää tšekkiä päin persettä. He saapuvat rajalle, jonoa, Johannes käy täyttämässä vesipulloja ja riisuu paidan pois, kaulalla roikkuu nyöriin punottu hammas, jostain rihkamakaupasta. Toma katsoo miestä eikä sano mitään, katsoo vain. Johannes katsoo takaisin, kohauttaa olkapäitään, toinen kohauttaa takaisin. Hiljaisuus, Toma ei äkkiä tiedä mihin laittaisi kätensä, hän

haukottelee oikein isosti poistaakseen tämän kummallisen väreilyn joka koppiin on vieraan miehen mukana änkenyt.

Iltapäivällä Johannes saa kuulumaan aseman, jolla selitetään englanniksi: Gdanskin telakan lakko on levinnyt naapurialueille. Ihmiset marssivat kaupungilla ja laulavat. Vuonna 1970 armeija vaiensi lakot konekivääritulella, uutisissa muistutetaan, eikä voida tietää mitä hallitus tekee. Toma rummuttaa rattia, naurattaa, hän sanoo:

– Pysähdytäänkö hakemaan oluet lakon kunniaksi?

Johannes nyökkää, huoltoaseman kohdalla Toma laitaa vinkkarin päälle. Ollaan jo Espanjan puolella, dos cervezas, por favor. Johannes käy hakemassa, kaksi kylmänhuurteista olutta yhdessä kädessä hän kävelee takaisin autolle. Toma katselee miten mies pysähtyy sitomaan kengänauhoja, ihossa näkyy rusketusrajat siinä missä paita on ollut. Toma ravistaa päätään ja kääntää radion kovemmalle, heiluttaa ylävartaloa kömpelösti musiikin tahdissa, heiluttaa levottomuutta pois, gotta move on, gotta move on. Won't you take me to Funkytown. Käynnistäessään auton hän sanoo Johannekselle:

– Se on niinkun veteen olis heitetty kivi. Ihmiset tulee yhteen, kivi painuu pohjaan ja se oli siinä. Mutta siinä veden pinnassa väreet jatkuu ja jatkuu ja jatkuu. Toma heiluttaa kättään. – Koko järven läpi.

– Äijä sano kokonaisen lauseen. Mitä mä sanoin. *Mystery man*.

Johannes kilistää pulloja toisiaan vasten, avaa ne ja ojentaa toisen Tomalle.

Huoltoaseman jälkeen alkavat tunnelit. Ensimmäiset kaksi ovat lyhyitä, muutaman sata metriä, niiden vastapäinen suuaukko näkyy valkoisena reikänä heti kun pimeyteen on ehtinyt sukeltaa. Ajettuaan ensimmäiset kaksi tunnelia Toma hidastaa vauhtia. Kolmas, hän tietää edellisiltä reisuilta, on pitkä kuin talviyö. Joka kerta kolmannessa tunnelissa Toma on ehtinyt ajatella, että ehkä tunneli ei lopu ikinä, ehkä hän ja rekka jäävät maan alle loppuelämäkseen. Koskaan se ei ole tuntunut kovin pahalta ajatukselta, tunnelin pimeys on rauhoittavaa, olisi mukava vain pysäyttää auto ja käydä nukkumaan, käpertyä hyttiin ja antaa autojen suhista ohi. Tunnelista ei kukaan osaisi etsiä, hiljalleen pöly ja multa laskeutuisivat rekan päälle ja ohi ajavat autot alkaisivat pitää kärryä tien kavennuksena. Hän olisi autoineen vain kohta jossa ei saisi ohittaa.

– Mitä nyt, kysyy Johannes.

Toma kohauttaa olkapäitään ja katsoo, miten kolmannen tunnelin suu lähestyy ja sitten nielaisee rekan. Pikkuautojen kuskeilta pettää pitkässä tunnelissa aina hermo, ja ne alkavat ohitella holtittomasti, niin kuin ohittaminen jotain auttaisi. Tie tuntuu kapeammalta kun molemmilla puolilla on pimeää kalliota. Toma hengittää hampaiden läpi ja keskittyy ajamaan suoraan, ei ajattele millaista jälkeä tulisi jos vahingossa osuisi tien laitaan ja kääntyisi ympäri, törmäisi muutamaan pikkuautoon. Tunnelin valot vilkkuvat keltaisina ohi. Johannes tuijottaa ikkunasta pimeyteen. Edellä olevan auton takavalot häviävät näkyvistä. Tuttu olo ajattomuudesta tulee taas, Toma kuvittelee että hän ja Johannes ovat ikuisesti tunnelissa leijuvassa hytissä, pimeys jatkuu, ilma hytin sisällä muuttuu neste-

mäiseksi ja kaikki alkaa kellua: matkaradio, kartat, hänen ja Johanneksen kädet. Hätäuloskäynti vihreine kyltteineen leijailee ohi.

Toma vaihtaa pienemmälle vaihteelle ja katsoo taustapeiliin. Takanakaan ei enää tule ketään, kaikki autot ovat hävinneet. Hän laskee nopeutta vielä vähän, ei ole kiire, ei vaikka Puolassa tapahtuisi mitä. Johannes kääntää surisevan ja vinkuvan matkaradion pois päältä, jäljelle jää rekan jyryytys. Toma miettii sanottavaa, aloittaakin:

– Katoitko Real Madridin ja Castellán pelin?

Johannes katsoo häntä mykkänä. Toma jatkaa:

– Jalkapallopelin? Kesäkuussa.

Johannes puistaa päätään. Ilmeisesti jalkapallo ei ole hieno tapa viettää aikaa. Toma nyökkää, kääntää katseen eteenpäin. Yliopistonilkit.

Äkkiä tunnelia valaisevat valot loppuvat. Sadan metrin päässä näkyy viimeinen lamppu, sen jälkeen vain pimeää.

Toma hidastaa ja yrittää kurkotella nähdäkseen paremmin. Johannes kuiskaa:

– Cool. Sähkökatkos?

– Ehkä. En oo koskaan nähnyt tällasta. Mihän ne edellä kulkevat autot meni?

Toma pysäyttää auton valoisan ja pimeän rajalle. Hän ei haluaisi ajaa eteenpäin, sähkökatkoksen lisäksi kyse voi olla jostain muusta. Onko tunnelin katto sortunut? Panniikki häilähtelee jossain ajatusten takana. Jos jotain sattuisi, ei täältä mistään pääsisi pois. Tomalla on ahtaan paikan kammo, hän ei halua tunnustaa sitä.

Miehet nousevat ulos. Jostain kauempaa kuuluu tuminaa, ihmisten ääniä kuin isot joukot laulaisivat ja marssisivat jonnekin. Jos tunneli on romahtanut ja kaivajat pitävät tuollaista ääntä? Toma kiertää kärryn taakse. Valot näyttävät sammuneen myös takaa, vain heidän kohdallaan on muutama valonheitin päällä. Lamput surisevat hiljaa.

– Ihan vitun omituista.

Askeleet kaikuvat tunnelissa. Toma nousee takaisin kuskin paikalle, Johannes kiertää vielä kerran auton ja kiipeää sitten hyttiin. Toma käynnistää moottorin, auton valokiila valaisee muutaman kymmenen metriä eteenpäin. On valittava: eteen- vai taaksepäin. Toma katsoo taustapeilistä pimeyttä, pitkää peruutusta. Johannes sanoo:

– Me oltais kuultu jos se olis romahtanu.

Toma antaa kytkimen liukua ylöspäin jalan alla, he martelevat eteenpäin.

Jonkin ajan kuluttua valokiilan laidalla alkaa näkyä varjoja. Ensin ne ovat enemmän aavistuksia: juuri kun kääntää katseensa, tuntuu että aivan hetki sitten tästä kulki joku. Sitten häilähdykset voimistuvat, kuin jossain olisi tuli ja ihmiset kulkisivat sen äärellä ja liike heijastuisi seinille. Näkyy vain varjoja: joukkoja heiluttamassa banderolleja, äitejä taluttamassa lapsia ja lemmiä, miehiä puimassa nyrkkiä. Johannes liikahtaa penkillään kuin lukitakseen oven ja Toma vilkaisee häntä, tuntuu helpottavalta että heitä on hytissä kaksi. Johannes sanoo hiljaa:

– Ne on matkalla johonkin.

Metri metriltä rekka etenee kohti pimeyttä. Äännet voimistuvat: laulua, iskulauseita joita ihmiset huutavat yhteen ääneen. Toma ei erota kieltä, ehkä mukana on puo-

EPISODIROMAANI IHMISISTÄ LÄHIHISTORIAN PYÖRTEISSÄ

Tšekkiläinen rekkakuski Toma noukkii kyytiinsä nuoren liftarin, Johanneksen, jonka kanssa hän kokee maantiellä unohtumattoman näyn. Vuosia myöhemmin Johannes makaa sairaivuoteella ja saa ihmeellisen kyvyn nähdä minne ikinä haluaa. Unkarilainen Andor matkustaa Berliiniin puoluetapaamiseen ja tapaa siellä nuoren hollantilaisen Elinen. Samaan aikaan Kosovon Gornje Obrinjessa on tapahtumassa jotain peruuttamatonta. Entä jos Andor voisi vaikuttaa kosovolaisen kylän kohtaloon?

Emma Puikkosen vaikuttavassa romaanissa leikitään ajatuksella siitä, että jokin menisi toisin ja muuttaisi tapahtumien kulkua. Lähi­menneisyyden käänneet ja tavallisten ihmisten arki risteävät toisiaan. Jokaisessa luvussa tapahtuu jotain jännittävää ja odottamatonta, jotain mikä saa todellisuuden näyttämään hetken toiselta.

#kirja

WWW.KIRJA.FI

9 789510 415795

84.2

ISBN 978-951-0-41579-5

